

Ministerie van Financiën

> Retouradres Postbus 20201 2500 EE Den Haag

Tweede Kamer der Staten-Generaal
t.a.v. de Voorzitter
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

**Directie Buitenlandse
Financiële Betrekkingen**

Korte Voorhout 7
2511 CW Den Haag
Postbus 20201
2500 EE Den Haag

Ons kenmerk
2019-0000022283

Uw brief (kenmerk)
2019Z01738

Datum 6 februari 2019
Betreft Vragen van het lid Omtzigt (CDA) aan de minister-president over de uitspraak van de premier dat de Europese Commissie niet voldoende optreedt tegen Italië

Geachte voorzitter,

Hierbij stuur ik u, mede namens de minister-president, de antwoorden op de schriftelijke Kamervragen van het lid Omtzigt (CDA) over de uitspraak van de premier dat de Europese Commissie niet voldoende optreedt tegen Italië (ingezonden 31 januari 2019).

Hiermee kom ik ook tegemoet aan het verzoek van het lid Omtzigt (CDA), opgebracht tijdens de Regeling van Werkzaamheden van 5 februari 2018, om een brief van de minister-president over de nieuwe prepensioen regeling in Italië, waarmee mensen met 62 jaar met pensioen kunnen (Repubblica.it, 30 januari 2019).

Wat betreft het verzoek van het lid Maeijer (PVV), opgebracht tijdens dezelfde Regeling van Werkzaamheden, om in deze brief ook in te gaan op de pensioenregelingen voor Europese ambtenaren, verwijs ik u naar de Kamerbrief toezeggingen AO MFK van 6 december 2018.¹

Hoogachtend,
de minister van Financiën,

W.B. Hoekstra

¹ Aanhangsel van de Handelingen, vergaderjaar 2018-19, nr. 1411

2019Z01738

Directie Buitenlandse
Financiële Betrekkingen

Vragen van het lid Omtzigt (CDA) aan de minister-president over de uitspraak van de premier dat de Europese Commissie niet voldoende optreedt tegen Italië (ingezonden 31 januari 2019)

Ons kenmerk
2019-0000022283

1

Herinnert u zich dat u in Davos publiekelijk uithaalde naar de Europese Commissie over de lakse houding ten opzichte van Italië?

De minister-president heeft aangegeven dat het van belang is dat EU-lidstaten hun eigen huis op orde brengen, met verstandig begrotingsbeleid, en dat het nakomen en het handhaven van de begrotingsregels hiertoe van belang is.

2

Klopt het dat u in Davos gezegd heeft: "De Europese Commissie treedt niet voldoende op tegen Italië en legt het land geen boetes op, zei Rutte tijdens een debat. Het is niet goed als landen als Italië en in het verleden Frankrijk ermee weggomen als zij hun eigen huis niet op orde brengen"?

Ja. Volgens het kabinet vergt een sterke Economische en Monetaire Unie gezonde en veerkrachtige nationale economieën, met houdbare overheidsfinanciën. Om de houdbaarheid van overheidsfinanciën te bevorderen zijn de lidstaten begrotingsregels overeengekomen, die zijn vastgelegd in het Stabiliteits- en Groei Pact (SGP). Met het *Fiscal Compact* is de rol van de Commissie als arbiter versterkt. In lijn met het Regeerakkoord zet het kabinet zich in voor consequente en strikte handhaving van de begrotingsregels door de Commissie. Dit vergroot in de ogen van het kabinet het onderlinge vertrouwen tussen lidstaten. Bovendien is het naleven van de begrotingsregels op de lange termijn in het belang van lidstaten zelf, als ook in het belang van de Unie als geheel.

3

Heeft u dit ook formeel per brief meegedeeld aan de Europese Commissie en de Commissie om een formele reactie gevraagd?

Tijdens de Eurogroep van 1 oktober 2018 heeft Nederland zijn zorgen geuit over de Italiaanse begroting en het belang van het naleven van de begrotingsregels onderstreept.² Daarnaast heeft de Nederland tijdens de Eurotop op 18 oktober 2018 richting Italië aangegeven zeer bezorgd te zijn over de Italiaanse begroting.³ In de Eurogroep van 15 november 2018 heeft Nederland opnieuw benadrukt zijn zorgen te maken over de begroting van Italië, mede vanwege grensoverschrijdende gevolgen van kwetsbare overheidsfinanciën. Ook sprak Nederland daar steun uit voor een kritische houding van de Europese Commissie en onderstreepte dat naleving en handhaving van de Europese begrotingsregels, zoals vastgelegd in het Stabiliteits- en Groei Pact (SGP), cruciaal is.⁴ Uiteindelijk kwam de Eurogroep een *Terms of Reference* overeen waarin het belang van schuldreductie en het pad naar MTO (middellangetermijndoelstelling) wordt benadrukt en waar Italië wordt opgeroepen om zijn begroting aan te passen en

² Verslag van de Eurogroep en Ecofinraad 1 en 2 oktober 2018

³ Aanhangsel van de Handelingen, vergaderjaar 2018-19, nr. 485

⁴ Verslag Eurogroep en Ecofinraad 5 en 6 november 2018

deze in lijn te brengen met het SGP.⁵ In de beantwoording van Kamervragen over de Italiaanse begroting van 2 november 2018 heeft de minister van Financiën tevens aangegeven dat de bal bij de Europese Commissie ligt voor wat betreft het handhaven van de Europese begrotingsregels, en dat het Commissiebesluit rond Italië zou worden afgewacht.⁶

Directie Buitenlandse
Financiële Betrekkingen

Ons kenmerk
2019-0000022283

Uiteindelijk heeft de Europese Commissie op 19 december 2018 besloten geen buitensporigtekortprocedure te openen. Naar aanleiding hiervan heeft Nederland tijdens de Eurogroep van 21 januari jl. expliciet gevraagd om een schriftelijke uitleg van de Commissie ten aanzien van het besluit van 19 december 2018 om geen voorstel te doen voor het openen van een buitensporigtekortprocedure voor Italië.⁷ Later heeft Nederland op 1 februari 2019 in een voorportaal van de Ecofinraad, naar aanleiding van een presentatie van de Europese Commissie, nogmaals om een schriftelijke uitleg aan de Europese Commissie gevraagd, waarbij Nederland werd gesteund door een aantal andere lidstaten. Vervolgens heeft de Europese Commissie toegezegd met een schriftelijke uitleg te zullen komen. Deze uitleg wachten wij nu af.

4

Herinnert u zich dat elke EU-lidstaat elk jaar een middellange termijn doelstelling (medium term budgettary objective) op het structurele tekort op het begrotingsbeleid moet inleveren?

Lidstaten updaten hun landenspecifieke middellange termijn doelstelling (*medium term budgettary objective*, MTO) voor het structurele tekort in principe iedere drie jaar. De MTO wordt op drie verschillende manieren berekend, waarbij onder meer aandacht is voor de relatieve hoogte van de publieke schuld, vergrijzing, volatiliteit van de economie en de begrotingselastischeiteit. Vervolgens moeten lidstaten op middellange termijn hun doelstelling bereiken op basis van een jaarlijkse vereiste structurele begrotingsinspanning. Deze vereiste inspanning is gebaseerd op de zogeheten flexibiliteitsmatrix, die door de Europese Commissie en de Raad is overeengekomen.⁸

5

Heeft Italië ooit de middellange termijn doelstelling gehaald? Zo ja, wanneer? Zo nee, hoe vaak heeft Italië het dus niet gehaald?

De middellange termijn doelstelling is pas geoperationaliseerd sinds 2005. Sindsdien heeft Italië, net zoals een aantal andere lidstaten, nooit een structurele balans gerealiseerd die gelijk of hoger lag dan zijn middellange termijn doelstelling.

6

Welke banken heeft Italië de afgelopen vier jaar geherkapitaliseerd en/of gered? Kunt u bij elk van de banken aangeven of er compensatie was voor de obligatiehouders of de aandeelhouders?

⁵ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/11/05/eurogroup-statement-on/>

⁶ Aangangsel van de Handelingen, vergaderjaar 2018-19, nr. 485

⁷ Verslag Eurogroep en Ecofinraad van 21 en 22 januari 2019.

⁸ <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/st-14345-2015-init/en/pdf>

Indien een bank problemen kent, wordt eerst gezocht naar private oplossingen. In de afgelopen vier jaar is in een aantal gevallen geïntervenieerd door de Italiaanse overheid of een ander publiek lichaam. Indien daarbij sprake is geweest van staatssteun worden beslissingen daarover gepubliceerd op de website van de Europese Commissie.⁹ Het is ook aan de Europese Commissie om te beoordelen of er bij maatregelen sprake is van staatssteun en zo ja of deze geoorloofd is.

Directie Buitenlandse
Financiële Betrekkingen

Ons kenmerk
2019-0000022283

De casuïstiek is in veel gevallen ook met uw Kamer besproken. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen enerzijds liquiditeitssteun en anderzijds kapitaalsteun.¹⁰ Bij liquiditeitssteun vanuit overheden aan banken eist de Europese Commissie onder andere dat banken solvabel zijn, dat een marktconforme vergoeding wordt betaald en dat banken die er op grote schaal gebruik van maken een herstructureringsplan indienen. Tot nu toe is een Italiaanse liquiditeitsfaciliteit gebruikt voor *Banca Monte dei Paschi di Siena*, *Banca Popolare di Vicenza*, *Veneto Banca* en *Carige*.

In gevallen waar een overheid staatssteun geeft in de vorm van kapitaal wordt op last van de staatssteunregels lastendeling vereist. Dit wordt ook wel een 'bail-in tot en met junior' genoemd. In lijn hiermee heeft de Italiaanse overheid in 2017 een preventieve herkapitalisatie gedaan bij *Banca Monte dei Paschi di Siena*.¹¹ Ook zijn *Veneto Banca* en *Banca Popolare di Vicenza* geliquideerd onder nationaal insolventierecht, met steun door de Italiaanse overheid.¹¹ Daarnaast is een aantal kleinere banken geliquideerd, waaronder *Banca Marche*, *Etruria*, *Carife* en *Carichieti* met gebruik van het Italiaanse depositogarantiestelsel.

Er kan sprake zijn van compensatie van investeerders in gevallen waar sprake is geweest van misleidende verkoop (*misselling*) van obligaties. Uiteraard is de partij die schuldig is aan een misleidende verkoop ook verantwoordelijk voor eventuele compensatie. Het kan echter voorkomen dat de bank die verantwoordelijk is voor de misleidende verkoop is opgehouden te bestaan. Een overheid kan dan een compensatie treffen voor gedupeerde particuliere investeerders. Een dergelijke compensatieregeling is eind 2015 toegepast bij de vier kleine Italiaanse banken (*Banca Marche*, *Etruria*, *Carife* en *Carichieti*). Ook is bij *Veneto Banca* en *Banca Popolare di Vicenza* een deel van de junior obligatiehouders, namelijk kleine retail investeerders gecompenseerd.¹²

7

Bij welke van de reddingen van Italiaanse banken heeft Italië zich netjes gehouden aan de Europese regels en afspraken (bankenunie, staatssteun)?

De regels voor de bankenunie bevatten gemeenschappelijke regels voor toezicht en resolutie, alsmede voor kapitaaleisen en depositogarantiestelsels. Ook binnen de regels van de bankenunie zijn er mogelijkheden om als overheid zelf orde op zaken te stellen. Het is aan de Europese Commissie om te beoordelen of er bij eventuele maatregelen voor de bankensector sprake is van staatssteun en zo ja of het geoorloofde steun is. Het kabinet heeft geen aanwijzingen dat Italië zich in de voornoemde casuïstiek niet aan de regels heeft gehouden.¹³

⁹ <http://ec.europa.eu/competition/elojade/isef/index.cfm>

¹⁰ Aangangsel van de Handelingen, vergaderjaar 2015–16, nr. 3097

¹¹ Kamerstukken II, 2016-17, 21501-07, nr. 1444.

¹² Aangangsel van de Handelingen, vergaderjaar 2016–17, nr. 2223.

¹³ Aangangsel van de Handelingen, vergaderjaar 2018-19, nr. 1217.

8

Heeft u kennisgenomen dat Italië een begroting gepresenteerd heeft, waarin 1,5 miljard euro gereserveerd is om zowel obligatiehouders als aandeelhouders van banken te compenseren voor hun verliezen?

In het ontwerpbegrotingsplan wordt gesproken over een compensatieregeling voor spaarders.¹⁴ Zoals uitgelegd in antwoord op vraag 6 kan een overheid compensatie treffen voor particuliere investeerders die gedupeerde zijn van een misleidende verkoop van junior obligaties door een bank die niet meer bestaat.

9

Vindt u het acceptabel dat Italië een begroting presenteert met een te groot tekort, waarin het obligatiehouders en aandeelhouders van banken compenseert?

Zie de antwoorden op vragen 6 en 8. Dit is een nationale bevoegdheid die lijkt te passen binnen de Europese regels. Over deze individuele maatregel heeft het kabinet geen zelfstandig oordeel.

10

Heeft u kennisgenomen dat in Italië een prepensioenregeling is afgekondigd waarmee mensen die 62 jaar oud zijn en 38 dienstjaren hebben, vervroegd met pensioen kunnen in 2019?

Ja.

11

Heeft u kennisgenomen van het feit dat grote groepen mensen dienstjaren kunnen kopen bijvoorbeeld voor de jaren dat zij aan de universiteit gestudeerd hebben? 2)

Ja. In de Italiaanse plannen kunnen opleidingsjaren alsnog geteld worden als dienstjaren, mits de gemiste premiebetalingen alsnog worden betaald.

12

Wat vindt u van het feit dat Italië, dat een excessieve schuld heeft, zo'n royale prepensioen regeling afkondigt, die waarschijnlijk de komende zeven jaar 40 miljard euro gaat kosten? 3)

Voor het aantreden van de huidige regering was er een wet die de pensioenleeftijd koppelde aan leeftijdsverwachting. Deze regering heeft besloten deze wet deels terug te draaien, en daarmee de pensioenleeftijd te verlagen. Dit kan nadelig uitpakken voor het niveau van de Italiaanse overheidsschuld. Nederland heeft vanzelfsprekend geen zeggenschap over welke maatregelen de Italiaanse regering doorvoert en het is derhalve niet aan het kabinet dit te beoordelen. Wel bepleit Nederland dat Italië moet voldoen aan de Europese begrotingsregels. Het invoeren van een prepensioen is echter niet tegen de Europese regels an sich.

13

¹⁴ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/2019_dbp_it_en_1.pdf

Heeft u gezien dat er in Italië op woensdag 30 januari 2019 forse rijen stonden bij INPS (de Italiaanse Sociale Verzekeringsbank) om dat prepensioen aan te vragen? 4)

De minister van Financiën heeft begrepen dat er rijen stonden bij de Italiaanse Sociale Verzekeringsbank om een aanvraag te doen voor het ontvangen van het prepensioen.

**Directie Buitenlandse
Financiële Betrekkingen**

Ons kenmerk
2019-0000022283

14

Loopt Nederland het risico de komende jaren steun aan Italië te moeten verlenen via bijvoorbeeld het Europees Stabilisatiemechanisme?

Zie het antwoord op vraag 15.

15

Indien het antwoord op de vorige vraag meer dan drie letters lang was, kunt u aangeven of Nederland in dat geval leningen zou verschaffen aan Italië om daar honderdduizenden mensen met vroegpensioen te laten gaan?

Op dit moment is er geen sprake van een situatie waarin Italië steun ontvangt via het Europees Stabilisatiemechanisme (ESM). Daarnaast bestaat er geen direct verband tussen het invoeren van bijvoorbeeld een prepensioen maatregel en het op enig moment ontvangen van steun via Europees Stabilisatiemechanisme door een lidstaat.

16

Vindt u dat de begroting van Italië voldoet aan de regels van het Stabiliteits- en Groeipact?

De implementatie van het Stabiliteits- en Groei Pact (SGP) wordt voor het grootste gedeelte uitgevoerd door de Europese Commissie zoals is vastgelegd in het Verdrag betreffende de Werking van de Europese Unie (VWEU). Het is dus in eerste instantie aan de Europese Commissie om vast te stellen of Italië voldoet aan de regels van het SGP.

In het algemeen leidt de aangenomen Italiaanse begroting niet tot een substantiële verbetering van de gezondheid van de overheidsfinanciën, terwijl dit wel het uitgangspunt is van het SGP. Zo wordt het hoge publieke schuldenniveau niet substantieel omlaag gebracht en treedt er geen verbetering op in het structureel saldo. Naar oordeel van het kabinet houdt Italië zich daarmee niet aan de regels van het SGP. Dit punt heeft de minister van Financiën ook meerdere keren aan de orde gebracht tijdens de afgelopen vergaderingen van de Eurogroep en Ecofinraad.

17

Hoe vaak en wanneer heeft u de afgelopen vijf jaar formeel bezwaar gemaakt bij de Europese Commissie of in de Europese Raad dat Italië zich niet aan de begrotingsregels houdt, niet aan de regels van de bankenunie of andere Europese regels?

De Kamer is rondom de verschillende individuele besluiten in het kader van het SGP en de regels van de bankenunie op de hoogte gesteld door het kabinet. Het gaat het kabinet niet om individuele lidstaten, maar om consequente naleving en handhaving van de regels.

18

Kunt u de bewijzen van die formele bezwaren (brief aan de Europese Commissie, notulen van de Europese Raad) aan de Kamer doen toekomen?

**Directie Buitenlandse
Financiële Betrekkingen**

Ons kenmerk
2019-0000022283

Het kabinet is, in lijn met het Regeerakkoord, voor een strikte naleving en handhaving van het Stabiliteits- en Groeit Pact. In verschillende fora, in binnen- en buitenland, hebben de minister-president en de minister van Financiën het belang hiervan onderstreept, zowel richting de Europese Commissie als andere EU-lidstaten. Zie ook het antwoord op vraag 3.

Voor wat betreft de regels van de bankenunie wordt verwezen naar het antwoord op vraag 7.

19

Kunt u deze vragen één voor één beantwoorden en uiterlijk de dag voor de het debat over de Staat van de Unie aan de Kamer doen toekomen?

Ja.

1) <https://www.nu.nl/economie/5703326/rutte-haalt-brussel-lakse-houding-begrotingskwestie-italie.html>

2) https://www.repubblica.it/economia/diritti-e-consumi/pensioni/2019/01/21/news/riscatto_laurea_come_funziona-217073898/

3) https://www.repubblica.it/economia/2019/01/30/news/quota_100_loy_inps_q_uasi_5000_domande_-217859100/

4) zie

bijvoorbeeld: https://www.ilmessaggero.it/economia/news/quota_100_ultime_notizie_pensioni_inps-4266601.html